

Yttrande över Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället (SOU 2019:35)

Folkbildningsrådet har fått möjlighet att lämna synpunkter på ovanstående betänkande.

Folkbildningsrådets yttrande avgränsas till resonemang och förslag som har betydelse för folkbildningen. Med detta som utgångspunkt lämnar Folkbildningsrådet följande yttrande.

Sammanfattning

- Det är positivt med ett gemensamt demokrativillkor för hela statens bidragsgivning. Det underlättar för organisationer som ofta är verksamma inom flera av statens politikområden, som då kan använda samma verktyg för att säkerställa och redovisa att villkoren efterlevs i den egna verksamheten. Samtidigt är det angeläget att ha i åtanke att alla statsbidrag har olika syften. Folkbildningsrådet fördelar ett statsbidrag till folkbildningsverksamhet, till studieförbund och folkhögskolor. Folkhögskolan är en utbildningsform i utbildningssystemet, och vissa folkhögskolor har offentliga huvudmän. Det är olyckligt att utredningen inte i större utsträckning berör frågor om skillnader i olika sorters bidrag till civilsamhället, och de konsekvenser ett enhetligt villkor medför de olika områdena.

- Folkbildningsrådet konstaterar att det föreslagna villkoret är bra men att det finns utmaningar i tillämpningen. Vid en mycket strikt tillämpning finns risker för att villkoret kan komma att innebära att studieförbund och folkhögskolor av rädsla för att förlora statsbidrag väljer att avstå från att samverka med grupper där behoven av folkbildning är stora. Det vore olyckligt. Ifråga om folkbildning är det särskilt angeläget att säkerställa utrymmet för en öppen och inkluderande verksamhet med möjlighet att ta upp även svåra frågor om demokratins förutsättningar och mänskliga rättigheter i mötet med människor med olika kunskaper, erfarenheter och uppfattningar.
- Slutligen vill Folkbildningsrådet lyfta fram den skillnad som vi ur ett folkbildningsperspektiv kan se mellan en organisations olika organisatoriska delar och dess medlemsorganisationer. För studieförbund gäller att riksförbundet ansvarar för hela organisationen och för den verksamhet som bedrivs av de lokala enheterna. Däremot är det inte rimligt att vänta sig att studieförbund och folkhögskolor kan ta ansvar för sina medlemsorganisationer, som snarast är att betrakta som ett slags ägare. Att utesluta en sådan medlem kan ske, men beslut måste fattas i god demokratisk ordning av ett årsmöte eller liknande.

Folkbildningsrådets ställningstaganden

Förslag till demokrativillkor

Folkbildningsrådet välkomnar förslaget till nytt demokratikriterium. Det föreslagna villkoret anger gränser såväl för vad som inte är acceptabelt för en organisation som mottar statsbidrag, som för vad som inte ska påverka en organisations möjlighet att få statsbidrag. Vi delar utredningens bild av att det kan uppstå situationer där dagens olika demokratikriterier och olika myndigheters tillämpning försvårar för civilsamhällets organisationer.

Innehållet i förslaget till demokrativillkor är i praktiken en konkretisering som vi bedömer ryms inom dagens befintliga villkor för de statsbidrag som Folkbildningsrådet fördelar till studieförbund och folkhögskolor. Det

kommer att underlätta implementeringen av det nya villkoret, eftersom det går att bygga vidare på befintliga verktyg för bedömning och uppföljning, såväl hos Folkbildningsrådet som internt hos studieförbund och folkhögskolor.

Folkbildningsrådet är positiva till att utredningen pekar på att det är företrädare för organisationen som kommer ifråga och i de flesta fall inte de enskilda medlemmarna eller som i folkbildningens fall, deltagarna. Samtidigt kan vi konstatera att i studieförbundens faktiska verksamhet är det cirkelledaren som är organisationens företrädare, som undertecknar den närvarolista som utgör underlag för statsbidrag. Det finns idag närmare 120 000 cirkelledare i de tio studieförbundens verksamhet, och de ledde under 2018 drygt 330 000 arrangemang. Självklart är det viktigt att dessa personer står för de demokratiska principer som villkoret beskriver och att studieförbunden har rutiner för att försäkra sig om detta, men det är också sannolikt att det kommer att uppstå situationer då enskilda cirkelledare gör övertramp. Det är då inte rimligt att det får konsekvenser för hela organisationens bidrag, utan studieförbunden måste få chansen att vidta åtgärder, vilket vi uppfattar att utredningens förslag ger utrymme för. Vi är dock tveksamma till utformningen av förslaget att organisationerna ska få ”en chans till”. Det är inte otroligt att det kommer att kunna ske felsteg vid flera tillfällen i de större verksamheterna, och en bedömning måste göras från fall till fall om organisationens åtgärder kan anses tillräckliga. Det kommer att finnas en utmaning i tillämpningen i dessa fall och olika myndigheter kan göra olika bedömningar.

Folkbildningsrådet fördelar och följer upp statsbidraget till folkhögskolor och studieförbund. Vi gör en bedömning av statsbidragsmottagaren i förhållande till fastställda villkor för statsbidrag. Statsbidragsmottagarna är ansvariga för sin egen organisation inklusive de fristående lokala och regionala enheter de har och den verksamhet som de bedriver. De kan dock inte hållas ansvariga för sina medlems- och/eller samverkande organisationers agerande generellt. Folkhögskolor och studieförbund ska kvalitetssäkra sin egen verksamhet. Folkbildningsrådet gör en prövning av nya organisationer som ansöker om att bli statsbidragsberättigade studieförbund eller folkhögskolor. Vid prövningstillfället är det relevant att granska de organisationer som står bakom ansökan. Däremot är det angeläget att när studieförbundet eller folkhögskolan väl är bildad, så är det

den organisationen och dess verksamhet som står i fokus för vår uppföljning. Det har förekommit fall där studieförbund eller folkhögskolor på sina årsmöten har uteslutit medlemsorganisationer vars värderingar man inte delar, men det måste vara ett beslut för övriga medlemmar att fatta. Studieförbundet eller folkhögskolan måste försäkra sig om att den verksamhet de bedriver sker i enlighet med demokrativillkoret, oavsett vem de samarbetar med.

Folkbildningen ska bidra till att stärka och utveckla demokratin. Det är positivt att det framgår av utredningen att villkoren inte innebär att en öppen och fri debatt om svåra frågor i demokratin ska begränsas. För att kunna möta demokratin utmaningar är folkbildningens verktyg värdefulla – att möta människor där de befinner sig och skapa demokratiska forum för samtal, dialog och debatt, även kring svåra frågor om demokrati, värderingar, och politik. Ska människor som är skeptiska till det demokratiska systemet eller som är bärare av diskriminerande och antidemokratiska värderingar få tillfälle att utmanas, behöver folkbildningen nå ut till och inkludera även dem i samtalen på ett klokt sätt. Och en inneboende del av den pedagogiken och förhållningssättet är att sådana samtal kan ha en oförutsedd utgång. Här finns dock behov av att tydliggöra att bidragsvillkoret inte begränsar det handlingsutrymme under ansvar som folkbildningen behöver för att kunna uppfylla målen om demokrati och delaktighet.

Författningsförslag (1.2, 1.42 och 1.45)

Folkbildningsrådet har inga synpunkter på utformningen av författningsförslagen angående

- lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde,
- förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen, och
- förordningen (2015:521) om särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare.

Överklagande av beslut av enskilda organ (12.6.5)

Som framgår ovan har Folkbildningsrådet inga synpunkter på författningsförslagen. Folkbildningsrådet delar utredningens uppfattning att för det fall att beslut om bidrag fattat av Folkbildningsrådet, ska vara möjligt att överklaga så bör det vara till allmän förvaltningsdomstol, i liket med vad som gäller för överklagande av ett beslut om bidrag som en myndighet fattat.

För Folkbildningsrådet

Maria Graner
Generalsekreterare